

PROGRAM CJELOVITE OBNOVE KULTURNO-POVIJESNIH CJELINA GRADOVA PETRINJE, SISKA I GLINE

PRIPREMILA:
Tanja Vrančić

Uloga Ministarstva kulture i medija u programu obnove nakon potresa

Ministarstvo kulture i medija centralizirano provodi cjelovitu obnovu kulturno-povijesnih cjelina Petrinje, Siska i Gline, s ciljem zaštite graditeljske baštine. Uspostavljen je sustavan konzervatorski pristup za brzu i održivu obnovu nakon katastrofa, uz pet definiranih modela obnove zaštićenih i važnih povijesnih zgrada.

Potresi su izazvali štete na povijesnim građevinama u trima županijama, Sisačko-moslavačkoj, Zagrebačkoj i Karlovačkoj, a štete su nastale i na pojedinim građevinama u gradu Zagrebu i Krapinsko-zagorskoj županiji. Štete koje je izazvao petrinjski potres zabilježene su i na povijesnim građevinama, osobito sakralnima, i u Varaždinskoj, Međimurskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Koprivničko-križevačkoj i Brodsko-posavskoj županiji. Raspon šteta od potresa na građevinama bio je od razornih, vrlo teških i teških oštećenja do umjerenih i neznatnih. Oštećenje je ovisilo o udaljenosti i geografskome položaju, vrsti građevina, arhitektonskim obilježjima i načinu gradnje. Vrlo je važno bilo stanje samih građevina.

Istodobno s aktivnostima inženjera Hrvatskog centra za potresno inženjerstvo - Podružnice Građevinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji su utvrđivali sigurnost pojedinih građevina, provedeni su konzervatorski pregledi oštećenih zgrada sa statusom kulturnog dobra i zgrada u zaštićenim kulturno-povijesnim cjelinama. Te su preglede obavili timovi Ministarstva kulture i medija u suradnji s vanjskim suradnicima, ovlaštenim inženjerima građevinarstva i arhitekture, radi stjecanja uvida u stanje i utvrđivanja šteta.

Stručnjaci iz Ministarstva kulture i medija sudjelovali su tijekom veljače i ožujka 2021. u izradi izvještaja za Svjetsku banku i Fond solidarnosti Europske unije za sektor kulture. U izvještaje uvršteni su podaci o štetama, gubicima i potrebama

oporavka za kulturna dobra na području Petrinje, Siska i Gline. Konzervatorske službe Ministarstva kulture i medija kontinuirano su pratile stanje stradalih građevina i preglede pojedinačno zaštićenih zgrada i zgrada unutar zaštićenih kulturno-povijesnih cjelina. Na temelju Odluke ministricke kulture i medija od 16. ožujka 2021. Ministarstvo kulture i medija osnovalo je Međunarodno stručno-savjetodavno povjerenstvo za konstrukcijsku obnovu graditeljske baštine na potresom pogođenim područjima Republike Hrvatske kako bi se osigurao integralan pristup suvremenoj protupotresnoj sanaciji graditeljske baštine. Prema njihovu mišljenju i zaključcima izrađeni su vrlo važni konzervatorski programi cjelovite obnove povijesnih urbanih cjelina gradova pogođenih potresom na temelju važećih zakona, propisa i programa te međunarodnih dokumenta iz područja zaštite kulturne baštine. Naime, do tada su hrvatska iskustva vezana uz postupanja nakon potresa bila samo ona vezana uz potrese na dubrovačkom području 1979. i u Stonu 1996. Ta su iskustva bila važna i zbog provedbe aktivnosti neposredno nakon katastrofe,

Park bana Josipa Jelačića u Glini

Zgrada stare gimnazije - pojedinačno zaštićeno kulturno dobro

Konzervatorsko-restauratorska studija s projektom prezentacije pročelja, 2005 (izvor: Ministarstvo kulture i medija)

ali i zbog saznanja o primijenjenim metodama obnove zgrada i o njihovu učinku pri naknadnim seizmičkim aktivnostima. Iskustva o postupanju kulturnom baštini Hrvatska ima i zbog Domovinskog rata nakon kojega se izvodila organizirana obnova kulturnih dobara.

Važna su i iskustva drugih zemalja s visokim seizmičkim rizikom, naprimjer, Italije, Grčke i Albanije, a u radu se Ministarstvo kulture i medija nakon petrinjskog potresa u znatnoj mjeri oslonilo na iskustva stečena u postupanju nakon potresa u Zagrebu 22. ožujka 2020.

Program cjelovite obnove kulturno-povijesnih cjelina Petrinje, Siska i Gline organizirao je centralizirano provodilo Ministarstvo kulture i medija. Prioriteti su bili isključivo na vrednovanju graditeljske baštine, bez obzira na vlasništvo i namjenu zgrada.

U Sisku smo o Programima cjelovite obnove kulturno-povijesnih cjelina gradova Petrinje, Gline i Siska u siječnju 2022. razgovarali u Područnoj konzervatorskoj službi Sisak Ministarstva kulture i medija s voditeljicom područne službe za konzervatorske poslove dr. sc. Ivanom Miletić Čakširan i njezinom kolegicom Tajanom Prvonožec Lučić.

Postojeći režim zaštite kulturno-povijesnih cjelina

Područje kulturno-povijesnih cjelina prema vrednovanju dijelova povijesne urbane cjeline stupnjevano je na zone A, B, i C, s obzirom na odgovarajući režim zaštite koji se primjenjuje unutar pojedinih zona.

- ZONA A: zona potpune zaštite povijesnih struktura
- ZONA B: zona djelomične zaštite povijesnih struktura
- ZONA C: zona ambijentalne zaštite.

Ti su režimi zaštite ugrađeni u postojeći Generalni urbanistički plan gradova Pe-

trinja, Siska i Gline, s time da su u Sisku i Petrinji građevine klasificirane u zone A, B i C, a u Glini u zone B i C.

Vrednovanje i kategorizacija zgrada u zaštićenoj kulturno-povijesnoj cjelini

Prema poglavlju 7. Programa mjera obnove zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije, Sisačko-moslavačke županije i Karlovačke županije, na područje zaštićene kulturno-povijesne cjeline Petrinje, Siska i Gline primjenjuju se sljedeće kategorije konzervatorskog vrednovanja građevina:

- **kategorija Z/A:** povijesne građevine koje su pojedinačno zaštićena kulturna dobra i građevine za koje će biti proveden postupak utvrđivanja svojstva pojedinačnog kulturnog dobra
- **kategorija B0:** povijesne građevine visoke arhitektonske kvalitete i stupnja očuvanosti izvornih obilježja, a koje u bitnome određuju povijesnu fizionomiju i sliku te ambijentalne karakteristike neposredne okoline i grada u cjelini
- **kategorija B1:** povijesne građevine određene arhitektonske kvalitete i stupnja očuvanosti izvornih obilježja; građevine koje utječu na povijesnu fizionomiju ili ambijentalnost predjela i interpolacije novijeg vremena koje su slijedile mjerilo i arhitektonsko-tipološke osobitosti pripadajuće sredine
- **kategorija B2:** povijesne građevine djelomičnog stupnja očuvanosti i izraženosti izvornih obilježja; građevine određenoga povijesnog sloja gradnje koje u određenoj mjeri upotpunjuju povijesnu fizionomiju prostora i tvore segmente specifične ambijentalnosti; građevine bez osobitih arhitektonskih vrijednosti

- **kategorija C:** povijesne građevine kojima su bitno izmijenjena izvorna obilježja, bez osobitih su arhitektonsko-graditeljskih obilježja i vrijednosti, kasnije gradnje i dogradnje, odnosno gradnja koja ne posjeduje ambijentalno ili funkcionalno značenje u povijesnoj strukturi kulturno-povijesne cjeline i koja nije formativna komponenta cjeline

- **kategorija D:** izgradnja druge polovine 20. stoljeća i 21. stoljeća čija arhitektonska obilježja ne predstavljaju sastavnicu svojstva kulturno-povijesne cjeline niti doprinose njezinoj vrijednosti.

Konzervatorski modeli obnove pojedinačnih zgrada

Utvrđen je sustavan konzervatorski pristup za održivo očuvanje i rehabilitaciju povijesnih graditeljskih struktura, odnosno povijesnih urbanih i ruralnih cjelina. On je važan zbog brzog reagiranja nakon katastrofe, naprimjer, razaranja nakon potresa, i određivanja glavnih smjernica obnove i oporavka u području graditeljske baštine. Određeno je pet osnovnih modela obnove pojedinačno zaštićenih zgrada i zgrada od značaja za svojstvo kulturno-povijesnih cjelina unutar kojih se nalaze. Opisi modela prenijeti su sa stranica Ministarstva kulture i medija (<https://min-kulture.gov.hr>).

Model A: cjelovito očuvanje izvornih struktura – obnova postojeće cjeline zgrade

Prema modelu A obnavljaju se zgrade sa statusom kulturnog dobra (pojedinačno zaštićene zgrade) i zgrade od značaja za svojstvo kulturno-povijesne cjeline, na kojima nije došlo do sloma i urušavanja znatnih dijelova nosive konstrukcije, a oštećenja su takve naravi da je

Sisak - Rimska 1, Zgrada Liebermann

Rimska 9, Zgrada Pavlica (Foto: Ministarstvo kulture i medija)

moguća sanacija i uspostava nosivosti izvorne konstrukcije. Cjelovito očuvanje izvornih struktura zgrade uključuje primjenu sustava protupotresnog ojačanja konstrukcijskih i nekonstrukcijskih elemenata i sklopova zgrade uz moguće uvođenje suvremenih, kompatibilnih konstrukcijskih rješenja koja u tehničkome i oblikovnome smislu neće negativno utjecati na stanje i vrijednosti kulturnog dobra. Pojedinačna lokalna oštećenja pojedinih dijelova i elemenata zgrade saniraju se izvornim ili srodnim materijalima i tehnikama.

Model B: djelomično očuvanje izvornih struktura – rekonstrukcija s reintegracijom izvornih struktura

Model B primjenjuje se za zgrade na kojima je došlo do djelomičnog sloma konstrukcije ili znatnih urušavanja dijelova zgrade, naprimjer, gornjih etaža, pojedinih krila zgrade i sl. Zbog arhitektonske i povijesne vrijednosti zgrade planira se njezina rekonstrukcija koja uključuje očuvanje i reintegraciju preostalih stabilnih arhitektonsko-građevnih struktura, ako one predstavljaju dio svojstva kulturnog dobra, te pojedinačnih arhitektonskih elemenata i detalja. Rekonstrukcija dijelova zgrade važnih za obilježja kulturnog dobra izvodi se u izvornim ili srodnim materijalima i tehnicima gradnje. Pored tradicionalnih sustava i tehnika gradnje, za rekonstrukciju preostalih dijelova zgrade moguće je koristiti suvremene materijale, u tehničkome i oblikovnome smislu usklađene s očuvanim, reintegriranim dijelom zgrade. Planira se uključivanje preostalih povijesnih konstrukcija u nosivi sustav, a model podrazumijeva cjelovitu primjenu sustava protupotresnog ojačanja

zgrade uz uvođenje suvremenih, kompatibilnih konstrukcijskih rješenja koja u tehničkome i oblikovnome smislu neće negativno utjecati na vrijednosti kulturnog dobra.

Reintegracija može obuhvatiti vanjske i unutarnje nosive zidove, svodne konstrukcije, zidove reprezentativnih uličnih i/ili bočnih pročelja, pojedinačne arhitektonske elemente i detalje.

Razgradnja dijelova zgrade koji se zbog svojstva oštećenja ne mogu zadržati i reintegrirati izvodi se ručno ili strojno tako da pri tome ne nastanu dodatne štete na dijelovima zgrade koji se mogu sačuvati. Razgrađeni iskoristivi materijal (opeka, drvena građa, građevni kamen i sl.) potrebno je odgovarajuće zbrinuti zbog mogućnosti ponovne ugradnje.

Model C: faksimilska rekonstrukcija cjeline zgrade

Zgrade sa statusom kulturnog dobra (pojedinačno zaštićene zgrade) oštećene u takvome opsegu i intenzitetu da iz tehničkih razloga nije održivo očuvanje izvornih struktura *in situ* (uništene zgrade), a za koje postoji dostatna arhitektonska dokumentacija (prije uklanjanja obavezna je izrada arhitektonske snimke postojećeg stanja), moguća je obnova faksimilskom rekonstrukcijom. Tim modelom predviđa se rekonstrukcija svih elemenata zgrade koji su predstavljali sastavnicu svojstva kulturnog dobra. Rekonstrukcija se izvodi korištenjem izvornih, odnosno istovrsnih ili srodnih materijala i tehnika gradnje s primjenom cjelovitog sustava protupotresnog ojačanja. Podrazumijeva se reintegracija pojedinih karakterističnih, originalnih arhitektonskih elemenata

izvorne zgrade. Rekonstrukcija može uključivati i primjenu suvremenih, konstrukcijskih rješenja koja u tehničkome i oblikovnome smislu neće negativno utjecati na arhitektonsku cjelinu zgrade.

Model C1: djelomična faksimilska rekonstrukcija

Taj model predviđa faksimilsku rekonstrukciju dijelova uništene građevine koji su predstavljali ključnu sastavnicu svojstva kulturnog dobra ili su važni za očuvanje vizualnog identiteta zaštićene kulturno-povijesne cjeline. Faksimilska rekonstrukcija prema tome modelu najčešće se odnosi na glavno (ulično) pročelje zgrade, a u pojedinim slučajevima predmet rekonstrukcije mogu biti i drugi dijelovi građevine. Faksimilski rekonstruirani dio zgrade izvodi se istovrsnim ili srodnim materijalima i tehnikama gradnje s odgovarajućim protupotresnim ojačanjem, uz poštivanje arhitektonsko-oblikovnih obilježja izvornika.

Ostali dijelovi građevinskog sklopa zgrade mogu se graditi suvremenim arhitektonskom pristupom i konstrukcijskim rješenjima, usklađenima s faksimilski rekonstruiranim dijelom zgrade i prostorno-povijesnim obilježjima lokacije.

Model D: nova (zamjenska) izgradnja

Za teško oštećene ili uništene zgrade koje nisu od značaja za svojstvo kulturno-povijesne cjeline prihvatljivi su potpuno uklanjanje i zamjenska gradnja koja se u projektantskome pristupu mora temeljiti na suvremenim načelima nove izgradnje u povijesnome kontekstu, uvažavajući arhitektonska, graditeljska i prostorna obilježja kulturno-povijesne cjeline.

ne i urbanog okružja. Taj se model može primijeniti i u slučaju povijesnih zgrada koje su nepovratno uništene, a za koje ne postoji dostatna dokumentacija za primjenu modela faksimilske rekonstrukcije ili u slučaju šireg sagledavanja prostornih cjelina, gdje bi urbana preobrazba s novim urbanističko-arhitektonskim rješenjima predstavljala suvremeni doprinos urbanoj obnovi. Pritom je neophodno osigurati postupak provođenja arhitektonsko-urbanističkih natječaja.

Prema iskustvima obnove nakon potresa u Sisačko moslavačkoj županiji, ocjena upotrebljivosti zgrade (prema brzoj procjeni Hrvatskog centra za

potresno inženjerstvo) nije neophodno utjecala na konzervatorski model obnove. Naime, zgrade sa statusom kulturnog dobra i zgrade od značaja za svojstvo kulturno-povijesne cjeline ocjenjene kao neupotrebljive obnavljane su prema konzervatorskom modelu A ili B. Međutim, važno je istaknuti kako konzervatorski modeli nisu u suprotnosti s načinima obnavljanja oštećenih zgrada iz članka 16., stavka 1. Zakona o obnovi kojim se propisuju načini obnove prema razini zahvata popravkom nekonstrukcijskih elemenata, popravkom konstrukcije, ojačanjem konstrukcije, cjelovitom

obnovom konstrukcije i cjelovitom obnovom zgrade.

Izvori:

- [1] Ministarstvo kulture i medija: Program cjelovite obnove kulturno-povijesne cjeline Grada Petrinje, siječanj 2022.
- [1] Ministarstvo kulture i medija: Program cjelovite obnove kulturno-povijesne cjeline Grada Siska, siječanj 2022.
- [1] Ministarstvo kulture i medija: Program cjelovite obnove kulturno-povijesne cjeline Grada Gline, studeni 2021.